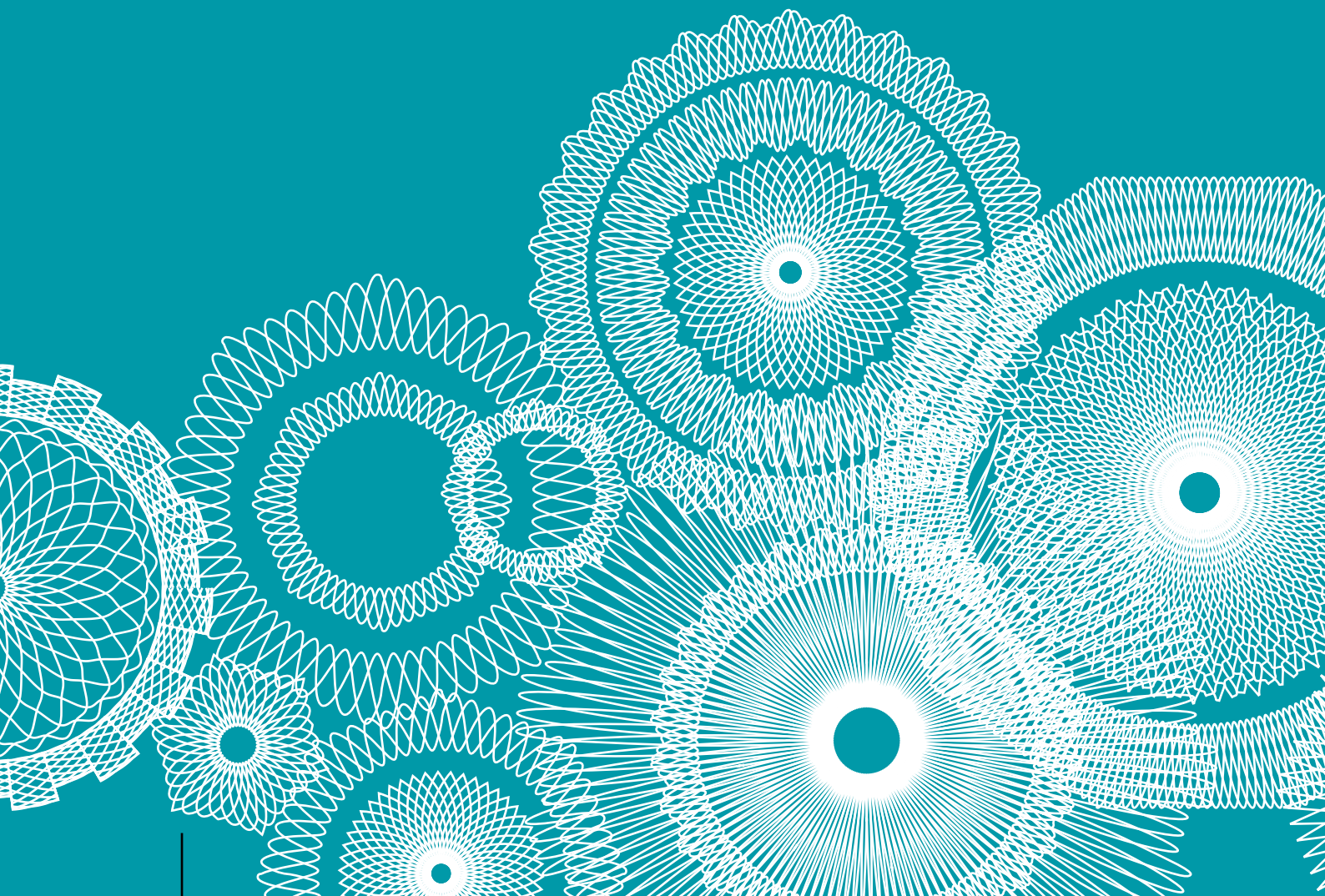

Konvenšuvdna vuoigatvuođain mat gusket olbmuide geain leat hedjonan doaibmanávccat

Mánáid-, dásseárvo- ja
searvadahttindepartemeanta

Konvenšuvdna vuoigatvuođain mat
gusket olbmuiide geain leat hedjonan
doaibmanávccat

KONVENŠUVDNA VUOIGATVUOĐAIN MAT GUSKET OLBMUIDE GEAIN LEAT HEDJONAN DOAIBMANÁVCCAT.....	5
Ovdasárdni	5
Artihkal 1 Ulbmil.....	7
Artihkal 2 Meroštusat	7
Artihkal 3 Oppalaš prinsihpat	8
Artihkal 4 Oppalaš geatnegasvuodát	8
Artihkal 5 Ovttaláganvuohtha ja vealatkeahtesvuohtha.....	10
Artihkal 6 Nissonat geain leat hedjonan doaibmanávccat	10
Artihkal 7 Mánát geain leat hedjonan doaibmanávccat	10
Artihkal 8 Dihtomielalášvuohtha	11
Artihkal 9 Beasatlašvuohtha	11
Artihkal 10 Riekti eallimii	12
Artihkal 11 Riskadilit ja humanitára heahtedilit	12
Artihkal 12 Láhka gusto buohkaide	12
Artihkal 13 Beassat geavahit riektevuogádaga	13
Artihkal 14 Friddjavuohtha ja persovnnalaš sihkkarvuohtha	13
Artihkal 15 Friddjavuohtha illásteamis dahje issoras, olmmošmeahttun dahje heajušeaddji meannudeamis dahje ránggásteamis	14
Artihkal 16 Geavaheapmi, válddálášvuohtha ja boasttugeavaheapmi ii galgga gávdnot.....	14
Artihkal 17 Persovnnalaš iešvuodaid suodjaleapmi	15
Artihkal 18 Stáhtalahttuvuohtha ja johtinvuoigatvuohtha	15
Artihkal 19 Vuoigatvuohtha iešráđálaš eallimii ja leat oassi servodagas	15
Artihkal 20 Persovnnalaš mobilitehta	16
Artihkal 21 Sátnefriddjavuohtha ja oaivilfriddjavuohtha, ja čuvgehusdoaimmaid geavaheapmi	16
Artihkal 22 Priváhtaeallima gudnejahttin	17
Artihkal 23 Ruovttu ja bearraša árvvusadnin.....	17
Artihkal 24 Oahppu.....	18
Artihkal 25 Dearvvašvuohtha	19
Artihkal 26 Birgehättin- ja veajuduhttindoaimmat	20
Artihkal 27 Bargu ja barggaheapmi	20

Artihkal 28 Duhtadeaddji eallinstándárddat ja sosiála suodjaleapmi	21
Artihkal 29 Oassálastin politihkalaš ja almmolaš eallimis	22
Artihkal 30 Searvat kultureallimis, astoáiggefálaldagain, suohtastallamiin ja valáštallamiin	22
Artihkal 31 Statistihkat ja dieđuid čohkken.....	23
Artihkal 32 Riikkaidgaskasaš ovttasbargu.....	24
Artihkal 33 Nationála čadaheapmi ja vákšun	24
Artihkal 34 Vuoigatvuodálávdegoddi olbmuid várás geain leat hedjonan doaibmanávccat.....	25
Artihkal 35 Konvenšuvdnastáhtaid raporttat	26
Artihkal 36 Raporttaid meannudeapmi	26
Artihkal 37 Konvenšuvdnastáhtaid ja lávdegotti ovttasbargu	27
Artihkal 38 Lávdegotti oktavuodát eará orgánaiguin	27
Artihkal 39 Lávdegotti raporttat	27
Artihkal 40 Šiehtadalliid oktasaš čoahkkin.....	27
Artihkal 41 Vuoddodokumeanttaid registrerejeaddji (depositára).....	28
Artihkal 42 Vuolláičállin	28
Artihkal 43 Dohkkeheapmi.....	28
Artihkal 44 Guvllolaš integrašuvnna organisašuvnnat	28
Artihkal 45 Fápmuibidjan	28
Artihkal 46 Spiehkastat.....	29
Artihkal 47 Rievdadusat	29
Artihkal 48 Eretcealkin	29
Artihkal 49 Teakstahámit.....	29
Artihkal 50 Doallelaš teavsttat.....	29

KONVENŠUVDNA VUOIGATVUOĐAIN MAT GUSKET OLBMUIDE GEAIN LEAT HEDJONAN DOAIBMANÁVCCAT

Ovdasárdni

Stáhtat mat leat mielde dán konvenšuvnnas,

- a) muittuhit prinsihpaid maid Ovtastuvvon našuvnnaid lihttu lea mearridan, mat dovddastit ahte buot olmmošohkagotti miellahtuin leat iežaset olmmošárvvut ja massemeahtun vuoigatvuodát, ja ahte dat leat vuodđun friddjavuhtii, vuoiggalašvuhtii ja máilmmiráfái,
- á) dovddastit ahte Ovtastuvvon našuvnnat, Máilmmiviidosáš olmmošvuoigatvuodajulggaštus ja riikkaidgaskasaš olmmošvuoigatvuodakonvenšuvnnat, leat mearridan ja sohpan ahte juohkehaččas lea vuoigatvuohta namuhuvvon vuoigatvuodaide ja friddjavuodaide, almmá erohusmeannudeami man ge láhkai.
- b) duodaštit ahte buot olmmošvuoigatvuodát ja vuodđofriddjavuodát leat oppalaččat ja juogakeahtta, oktiigullevaččat ja dárbbasit guđet guimmiideaset, ja dan ahte lea dárbu sihkkarastit ahte olbmot geain leat hedjonan doaibmanávccat besset ollislaččat návddašit vuoigatvuodaideaset ja friddjavuodaideaset, almmá erohusmeannudeami haga.
- c) muittuhit Riikkaidgaskasaš konvenšuvnna ekonomalaš, sosiála ja kultuvrralaš vuoigatvuodaid birra, Riikkaidgaskasaš konvenšuvnna siviila ja politihkalaš vuoigatvuodaid birra, Riikkaidgaskasaš konvenšuvnna heaittihit buot lágan nállevealaheami, Konvenšuvnna heaittihit buot lágan nissonvealaheami, Konvenšuvnna eastadit illástemiid ja eará ilgadis olmmošmeahtun dahje eará heajos meannudeami dahje ránggásteami, Konvenšuvnna mánáid vuoigatvuodain ja Riikkaidgaskasaš konvenšuvnna suodjalit buot guossebargiid ja sin bearrašiid
- č) dovddastit ahte doaibmanávccahisvuohta lea doaba mii dađis ovdána, ja ahte doaibmanávccahisvuohta vuolga das go olbmot geain leat hedjonan doaibmanávccat iežaset birrasis vásihit heajos miellaguottuid ja heađuštemiid mat hehttejit sin ollislaččat searvamis servodahkii seamma láhkai go earát,
- d) dovddastit ahte Máilmmi doaibmaprogramma prinsihpat ja njuolggadusat mat gusket olbmuide geain leat hedjonan doaibmanávccat ja ON standárdanjuolggadusat mat dovddastit olbmuide geain leat hedjonan doaibmanávccat seammalágan vejolašvuodaid, garrasit váikkuhit dasa mo ovddidit, hábmet ja árvvoštallat politihkalašdoaimmaid riikkadásis, regionála ja riikkaidgaskasaš dásis, dainna ulbmilin ahte eanet vel sihkkarastit olbmuide geain leat hedjonan doaibmanávccat seamma vejolašvuodaid,
- đ) mat deattuhit ahte áššit mat gusket doaibmanávccahisvuhtii galget leat oassin áigeguovdilis guoddevaš ovdánahttinstrategiijain,
- e) dovddastit maiddáa ahte olbmuid vealaheapmi hedjonan doaibmanávccaid geažil rihkku olbmo árvvolašvuoda ja iešárvvu,
- f) dovddastit viidáseappot ahte olbmot geain leat hedjonan doaibmanávccat leat iešgudetláganat,
- g) dovddastit dárbbu ovddidit ja suodjalit olmmošvuoigatvuodaid buot olbmuide geain leat hedjonan doaibmanávccat, maiddáa sin geat dárbbasit viiddis veahkkedoaimmaid,

- h) fuolastuvvet go olbmot geain leat hedjonan doaibmanávccat, váikko sis leat ge mánggalágan neavvut ja doaibmabijut ain vásihit hehttehusaid go háliidit searvat servodagas nu go buot earát, ja go sin olmmošvuoigatvuođat ain rihkkojuvvojit miehtá máilmmi,
- i) dovddastit ahte riikkaidgaskasaš ovttasbargu lea dehálaš jos galggaš miehtá máilmmi sáhttit buoridit doaibmanávccahis olbmuid eallineavttuid, ja erenoamážit ovdáneaddjiriikkain,
- j) dovddastit ahte doaimmat maid olbmot geain leat hedjonan doaibmanávccat čadahit leat mávssolaččat báikegottiid čálgodoaimmaide ja girjáivuhtii, ja doaibmanávccahis olbmot besset návddašit olmmošvuoigatvuođaideaset ja vuodđofriiddjavuođaideaset ollásit, ja searvat servodateallimii, de sii leat de mielde nannemin oktiigullevašvuođa, ja loktemin servodaga olmmošlaš, sosiála ja ekonomalaš ovdáneami, ja nu eastadit geafivuođa, ja dat lea stuora lávki ovddasgvlui,
- k) dovddastit ahte olbmuid geain leat hedjonan doaibmanávccat lea dehálaš doalahit iežaset individuála iehčanasvuođa ja sorjjasmeahttunvuođa, earret eará friiddjavuođa ieža beassat mearridit,
- l) oaivvildit ahte olbmot geain leat hedjonan doaibmanávccat berrejit oázžut vejolašvuođa aktiivvalaččat searvat proseassaide gos politihkka ja prográmmat mearriduvvojit, erenoamáš dakkár áššiid oktavuodas mat njuolgut gusket sidjiide,
- m) fuolastuvvet go olbmot geain leat hedjonan doaibmanávccat gillájit mánggalágan dahje duođalaš vealaheami olmmošnáli, ivnni, sohkabeali, giela, osku, politihkalaš dahje earálágan oaiviliid geažil, našuvnnalaš, etnalašvuođa, eamiálbmot- dahje sosiáladuogáza geažil, ja opmodaga, riegádeami, agi dahje stáhtusa geažil.
- n) dovddastit ahte nissoniin ja mánáin geain leat hedjonan doaibmanávccat lea stuorit riska, sihke ruovttus ja muđui, gillát veahkaválddalašvuođa, fysalaš illásteami dahje veagalváldima, fuolahusváilevašvuođa dahje olggušteami, illásteami dahje geavaheami,
- o) dovddastit ahte mánát geain leat hedjonan doaibmanávccat berrejit beassat návddašit buot olmmošvuoigatvuođaid ja vuodđofriiddjavuođaid, seammá go buot eará mánát, ja muittuhit ahte Mánáidvuoigatvuođaid konvenšuvnna stáhtat leat váldán badjelassas ollašuttit daid geatnegasvuođaid,
- p) deattuhit ahte buot doaimmat mat álggahuvvojit dainna ulbmiliin ahte olbmot geain leat hedjonan doaibmanávccat besset návddašit olmmošvuoigatvuođaideaset ja vuodđofriiddjavuođaideaset, galget maiddá sísttisdoallat sohkabealperspektiivva,
- r) deattuhit dan duohtavuoda ahte eanaš olbmot geain leat hedjonan doaibmanávccat ellet geafivuođas, ja dan oktavuodas dovddahit duođalaš dárbbu geahpedit geafivuođa negatiivvalaš váikkuhusaid daid olbmuid guovdu geain leat hedjonan doaibmanávccat,
- s) dihtet ahte jos galggaš sáhttit doarvái bures suddjet daid olbmuid geain leat hedjonan doaibmanávccat, de dat eaktuda ráfi ja sihkkarvuođa, mii eaktuda fas ahte ON-lihtu ulbmilat ja prinsihpat ollislaččat árvvusadnojuvvojit, ja nu maiddá gustovaš olmmošvuoigatvuođagaskaoamit, erenoamážit vearjoriidduid ja vieris vuollásteami oktavuodas,
- š) dovddastit ahte jos olbmot geain leat hedjonan doaibmanávccat galget beassat návddašit buot olmmošvuoigatvuođaid ja vuodđofriiddjavuođaid, de fertejit sii beassat geavahit

- fysalaš, sosiála, ekonomalaš ja kultuvrralaš fálddagaid, ja dearvvašvuoda ja oahppofálddagaid ja diehtjuohkin- ja gulahallanfálddagaid,
- t) ipmirdit ahte ovttaskas olbmo geatnegasvuolta lea ovddidit daid vuoigatvuodaid mat Riikkaidgaskasaš “Bill of Human Rights” 1 leat dohkkehuvvon, ovddiduvvon ja doahhtaluvvon, dan sivas go ovttaskas olbmos leat geatnegasvuodat eará olbmuid ektui ja dan servodaga ektui gos eallá,
  - t) nannosit jáhkkit ahte bearrašis lea lunddolaš ja guovddášsadjji servodagas, mas lea riekti suddjemii sihke servodaga ja stáhta bealis, ja fuolahit olbmuid geain leat hedjonan doaibmanávccat ja sin bearašlahtuide seammá vuoigatvuodaid suddjemii ja veahkkái vai bearaš sáhtta váikkuhit dasa ahte olbmot geain leat hedjonan doaibmanávccat besset návddašit vuoigatvuodaideaset seamma láhkai go earát.
  - u) oskot ahte viiddis ja ollislaš riikkaidgaskasaš konvenšuvdna ovddidit ja suddjet vuoigatvuodaid ja árvvolašvuoda daid olbmuid geain leat hedjonan doaibmanávccat, lea dehálaš gaskaoapmi njulget stuora sosiála erohusaid maid olbmot geain leat hedjonan doaibmanávccat leat šaddan gillát, ja ángiruššat seammadássásaš oassálastima ovdi buot surggiin mat gusket siviila, politihkalaš, ekonomalaš, sosiála ja kultuvrralaš eallimii, sihke industriijariikkain ja ovdáneaddjiriikkain,

ja leat soahpan čuovvovaččat:

Artihkal 1 Ulbmil

Konvenšuvnna ulbmil lea ovddidit, suddjet ja sihkarastit olbmuid geain leat hedjonan doaibmanávccat ollislaš ja dásseárvosaš vuoigatvuodaid návddašit buot olmmošvuoigatvuodaid ja vuodđofriddjavuodaid, ja ovddidit gudnečájehemi sin vuodđoárvvuide.

Olbmot geain leat hedjonan doaibmanávccat leat ee. olbmot geain leat guhkesáiggi fysalaš, mentála, intellektuála dahje eará doaibmanávccahisvuolta mii čuohcá dovddaipmárdussii, ja dat ovttas iešgudetlágan hehttehusaiguin heađuštit sin ollislaččat ja beaktilit searvamis servodatdoaimmaide, seamma láhkai go earát.

Artihkal 2 Meroštusat

Dán konvenšuvnna gustojit čuovvovaš meroštusat:

“Gulahallan” doahpagii gusket ee.: giella, teksten, čuokkesčála, taktiila gulahallan, stuoračála, multimedia fálddagat nu go čállosat, jietna, álkeslohkangiella, girjelohkan, molssaevttolaš ja dievasmahtti gulahallanvuogit, -ávdnasat ja –hámit, nu maiddá áigequovdilis diehtjuohkin- ja gulahallanteknologiija.

“Giella” meroštus: Hállan-/hupmangiella ja seavagiella ja eará hálakehtes gulahallan.

“Vealaheapmi hedjonan doaibmanávccaid geažil” meroštus: Juohkelágan erohusmeannudeapmi, olggusteapmi dahje ráddjehus olbmuid hedjonan doaibmanávccaid geažil, dainna ulbmiliin ja viggamušain ahte gáržžidit dahje heattihit dohkkeheami,

návddašeami dahje doaibmama, mat buohkain leat, buot olmmošlašvuoigatvuođaid ja vuođđofriiddjavuođaid politihkalaš, ekonomalaš, sosiála, kultuvrralaš, siviila dahje eará surggiin. Dasa gullá buot lágan vealaheapmi, nu go biehttalit addimis govttolaš láchinfálaldagaid.

“Govttolaš láchin” mearkkaša: dárbbalaš ja ulbmillaš rievdadusat ja heivehallamat mat eai mielddisbuvtte eahpegovttolaš- dahje lassinoadi, jos dihto oktavuodas dasa šaddá dárbu, sihkkarastin dihte ahte olbmot geain leat hedjonan doaibmanávccat ožžot návddašit ja čađahit buot olmmošvuoigatvuođaid ja vuođđofriiddjavuođaid nu go eará olbmot muđui.

“Oppa máilmmálaš hábmen” mearkkaša: hábmet buktagiid, birrasa, prográmmaid ja bálvalusaid dáiina lágiin ahte buohkat sáhttet daid geavahit, nu ollu go lea vejolaš, almmá heiveheami ja erenoamáš hábmemaga, “Oppa máilmmálaš hábmen” ii mearkkaš ahte dihto joavkkut geain leat hedjonan doaibmanávccat eai beasa geavahit eará veahkkeneavvuid jos dan dárbbášit.

Artihkal 3 Oppalaš prinsihpat

Konvenšuvnna prinsihpat:

- a) olbmuid vuođđoárvvuid gudnejahttin, ovttaskas olbmo iešmearridanvuoigatvuohta mearridit áššiidis, ja sorjjasmeahttunvuohta,
- á) Vealatkeahtesvuohta,
- b) dievaslaš ja ulmmálaš oassálastin ja searvadahttin servodahkii
- c) árvvusatnit erohusaid ja dohkkehít ahte olbmot geain leat hedjonan doaibmanávccat leat mielde ovddideamen olmmošlaš mánggabealatvuođa ja olmmošlaš luonddu
- č) seammalágan vejolašvuođat
- d) beasatlašvuohta
- đ) dásseárvu albmáid ja nissoniid gaskka
- e) árvvusatnit ahte mánát geain leat hedjonan doaibmanávccat ožžot ovdánahttinvejolašvuođaid ja árvvusatnit sin vuoigatvuođaid doalahit iešvuođadovdduset.

Artihkal 4 Oppalaš geatnegasvuođat

1. Konvenšuvdnastáhtat geatnegahttojuvvojit sihkkarastit ja ollislaččat ollašuttit olmmošvuoigatvuođaid ja vuođđofriiddjavuođaid daid olbmuide geain leat hedjonan doaibmanávccat, ja buot oktavuodain vealaheami haga hedjonan doaibmanávccaid geažil. Dan ulbmila ollašuttimii leat konvenšuvdnastáhtat geatnegahttojuvvon
  - a) bidjat buot láchavuđđosaš, hálldahuslaš ja earálágan doaibmabijuid johtui mat leat dárbbalaččat duohtandahkat daid vuoigatvuođaid mat dán konvenšuvnna leat mearriduvvon,
  - á) bidjat buot heivvolaš doaibmabijuid johtui, maiddái lágaid, rievdadit dahje fámuhttit dálá lágaid, láchkaásahusaid, dološ vieruid ja geavada mat vealahit olbmuid geain leat hedjonan doaibmanávccat,

- b) deastta váldit das ahte olmmošvuoigatvuođat mat gusket olbmuid geain leat hedjonan doaibmanávccat galget suodjaluvvot ja ovddiduvvot buot politihkalaš surggiin ja prográmmain,
  - c) hilgut buot doaimmaid ja bargodábiid mat eai soaba dán konvenšuvdnii, ja sihkkarastit ahte almmolaš eiseválddit ja almmolaš ásausat čuovvolit konvenšuvnna mearrádusaid,
  - č) bidjat heivvolaš doaibmabijuid johtui sihkkarastin dihte ahte ii oktage olmmoš, organisašuvdna dahje priváhta fitnodat galgga vealahit olbmuid hedjonan doaibmanávccaid geažil,
  - d) álggahit dahje ovddidit dutkan- ja ovddidandoaimmaid gálvvuid, bálvalusaid, ávdnasiid, huksehusaid, rusttegiid ja válmmas buohkaide heivehuvvon olgoguovllood várás konvenšuvnna 2. artihkkala čilgehusa vuođul, ja eaktun berre leat ahte eai gáibit eahpegovttolaš hálddašemi ja ruhtadeami áimmahuššat daid olbmuid erenoamáš dárbbuid geain leat hedjonan doaibmanávccat, ja buoridit sin beasatlašvuođa ja geavaheami, ja vuoruhit oppamáilmmálaš hábmema ráhkadettiin standárddaid ja njuolggadusaid,
  - đ) álggahit dahje ovddidit ođđa teknologiiija guoskevaš dutkandoaimmaid, ja fuolahit ahte dat leat olámuttus buohkaide ja ahte buohkat besset daid geavahit, nu go diehtjojuohkin- ja gulahallanteknologiija, mátkkoštanveahkkeneavvut, rusttegat ja tehnikkalaš veahkkeávdnasat maid olbmot geain leat hedjonan doaibmanávccat dárbbášit, ja teknologiiija govttolaš haddái vuoruhuvvo,
  - e) addit olbmuid geain leat hedjonan doaibmanávccat áigeuovdilis dieđuid johtinveahkkeávdnasiid, rusttegiid ja tehnikkalaš veahkkeávdnasiid birra, dás maiddái ođđa teknologiiija, ja eará lágan veahki ja doarjaga,
  - f) konvenšuvnna guoski vuoigatvuođaid birra álggahit oahpahusa fágaolbmuid ja bargiide geat barget olmuiguin geain leat hedjonan doaibmanávccat, vai sii njuovžilit besset addit veahki ja bálvalusaid mat gustojeaddji vuoigatvuođaid bokte leat dáhkiduvvon.
2. Buot konvenšuvdnastáhtat geatnegahttojuvvojit bargat buot maid sáhttet vai ekonomalaš, sosiála ja kultuvrralaš vuoigatvuođat dadis čadahuvvojit ollislaččat, ja jos lea dárbu riikkaidgaskasaš ovttasbarggu bokte, ja nu ahte dat eai čuoza konvenšuvnna geatnegasvuođaide mat álbmotrievtti ektui doaibmagohtet gaskameahttumit.
  3. Láhkabarggus ja politihka čadaheamis dainna ulbmilin ahte ollašuhttit konvenšuvnna mihttomeriid, ja eará mearridanproseassain gos meannudit áššiid mat gusket olbmuid geain leat hedjonan doaibmanávccat, galget konvenšuvdnastáhtat aktiivvalaččat gulahallat ja ráddádallat doaibmanávccahis olmuiguin, maiddái doaibmanávccahis mánáiguin, daid organisašuvnnaid bokte mat sin ovddastit.
  4. Ii oktage mearrádus dán konvenšuvnna leat vuostálagaid mearrádusaid mat buorebut sáhttet ollašuhttit doaibmanávccahis olbmuid vuoigatvuođaid, ja maid sáhtta váldit mielde áššebeali guoskevaš stáhta lágaide dahje álbmotrievttálaš čállosiidida. Olmmošvuoigatvuođaid ja vuođđofridjavuođaid mat lahkamearrádusaid, šiehtadusaid, láhkaásahusaid dahje árbevirolašrievtti vuođul leat dohkkehuvvon ja gustojit konvenšuvdnastáhtas, ii sáhte gáržžidit dahje hilgut dainna gáibádusain ahte dát

konvenšuvdna ii dohkket diekkár vuoigatvuodaid dahje friddjavuodaid dahje dohkkeha daid dušše muhtun muddui.

5. Konvenšuvdna mearrádušat galget gustot buot lihttostáhtain, almmá gáržžidemiid dahje spiehkastagaid haga.

Artihkal 5 Ovttalárganvuohhta ja vealatkeahthesvuohhta

1. Konvenšuvdnastáhttat dovddastit ahte lánka guoská buohkaide seamma lánkai, ja ahte sis lea buohkain vuoigatvuohhta suodjaleapmái ja ovdamuniide maid lánka addá, vealaheami haga.
2. Konvenšuvdnastáhttat galget gielddit buot lánka vealaheami hedjonan doaibmanávccaid geažil ja sihkkarastit ahte olbmot geain leat hedjonan doaibmanávccat ožžot ovttalárgan ja beaktilis ja rievttálaš suodjaleami vealaheami vuostá, beroškeahhtá sivain.
3. Dainna ulbmilin ahte ovddidit ovttalárganvuohhta ja gomihit vealaheami galget konvenšuvdnastáhttat álggahit ulbmillaš doaibmabijuid sihkkarastin dihte govttolaš lánčima.
4. Erenoamáš doaibmabijut mat leat dárbbaslaččat hoahpuhit dahje olahit duohta ovttalárganvuohhta doaibmanávccahis olbmui, eai galgga dán konvenšuvdna ektui adnojuvvot vealaheapmin.

Artihkal 6 Nissonat geain leat hedjonan doaibmanávccat

1. Konvenšuvdnastáhttat dovddastit ahte nissonat ja nieiddat geain leat hedjonan doaibmanávccat vásihit mánggabealat vealaheami, ja dan oktavuodas galget doaibmabijut biddjojuvvot johtui vai sii besset návddašit buot olmmošvuoigatvuodaid ja vuodđofriddjavuodaid ollislaččat ja seamma lánkai go earát.
2. Konvenšuvdnastáhttat galget álggahit ulbmillaš doaibmabijuid sihkkarastit nissoniidda dievaslaš ovdánanvejolašvuodaid, lihkestuvvama ja buoret váikkuhanvejolašvuodaid, dáhkidan dihte ahte nissonat besset čadahit ja návddašit dán konvenšuvdna mearriduvvon olmmošvuoigatvuodaid ja vuodđofriddjavuodaid.

Artihkal 7 Mánát geain leat hedjonan doaibmanávccat

1. Konvenšuvdnastáhttat galget álggahit buotlánka ulbmillaš doaibmabijuid sihkkarastit ahte mánát geain leat hedjonan doaibmanávccat ollislaččat besset návddašit buot olmmošvuoigatvuodaid ja vuodđofriddjavuodaid nu go eará mánát.
2. Buot daguin mat gusket mánáide geain leat hedjonan doaibmanávccat galgá vuosttažettiin vuhtiiváldit máná buoremusa.
3. Konvenšuvdnastáhttat galget sihkkarastit ahte mánáin geain leat hedjonan doaibmanávccat lea vuoigatvuohhta friddja dovddahit iežaset oaiviliid buot áššiin mat sidjiide gusket, ja ahte sin oaivilat agi ja rávisvuohhta ektui deattuhuvvojit, seammá go eará mánáid, ja ahte sis lea vuoigatvuohhta oazžut veahki heivehuvvon doaibmanávccahisvuhtii ja ahkái vai sáhttet čadahit vuoigatvuohhtaideaset.

Artihkal 8 Dihtomielašvuoha

1. Konvenšuvdnastáhtat leat geatnegahttojuvvon mearridit hohppos, beaktilis ja ulbmillaš doaibmabijuid
  - a) nannet dihtomielašvuoda olles servodagas, maiddái bearrašis, olbmuid birra geain leat hedjonan doaibmanávccat, ja ovddidit árvvolašvuoda mii nanne daid vuoigatvuodaid ja árvvu maid olbmot geain leat hedjonan doaibmanávccat ánsásit,
  - á) vuosttaldit stereotiippaid, ovdagáttuid ja vahátlaš geavadiid mat gusket doaibmanávccahis olbmuide, maiddái daid mat leat vuodđuduvvon sohkaheallái ja ahkáii, juohke suorggis eallimis,
  - b) nannet dihtomielašvuoda vuodđogálggaid, máhtolašvuoda, návccaid ja doaimmaid ektui mat gusket doaibmanávccahis olbmuide.
2. Doaibmabijut mat dárbbášuvvojit ollašuttimii:
  - a) álggahit ja bisuhit beaktilis almmolaš dihtomielašvuodaáŋggirdemiid dainna ulbmilin ahte:
    - i) oazžut ádejjumi daid vuoigatvuodaide mat gullet olbmuide geain leat hedjonan doaibmanávccat,
    - ii) ovddidit positiivvalaš miellagáttuid ja servodatberošteaddji didolašvuoda daid olbmuid ektui geain leat hedjonan doaibmanávccat,
    - iii) áŋgiruššat dan ovdii ahte vuodđogálggat, máhtolašvuoha ja návccat mat leat olbmuid geain leat hedjonan doaibmanávccat dohkkehuvvojit, ja dasa gusket maid doaimmat maid sii čađahit bargosajis ja bargomárkanis,
  - á) áŋgiruššat dan ovdii ahte vuoigatvuodát mat leat doaibmanávccahis olbmuid árvvusadnojuvvot, buot oahppodásiin, ja dat guoská maiddái buot ahkásaš mánáide,
  - b) oalgguhit buot mediaid meannudit olbmuid geain leat hedjonan doaibmanávccat dán konvenšuvvna ulbmiliid ektui,
  - c) bidjat johtui oahppoprográmmaid buoridit dihtomielašvuoda daid olbmuid birra geain leat hedjonan doaibmanávccat ja sin vuoigatvuodaid birra.

Artihkal 9 Beasatlašvuoha

1. Vai olbmot geain leat hedjonan doaibmanávccat galget beassat eallit iešrádalaččat, ja ollislaččat searvat buot surggiin eallimis, de galget konvenšuvdnastáhtat álggahit ulbmillaš doaibmabijuid sihkkarastit ahte doaibmanávccahis olbmot besset geavahit fysalaš birra, fievrriid fálaldagaid, čuvendoaimmaid ja gulahallanbálvalusaid, nu go diehtjuohkin- ja gulahallanteknologiija ja -vuogádagaid, ja eará fálaldagaid ja bálvalusaid maid buohkat muđui besset geavahit, sihke gávpogiin ja doaresbealbáikkiin. Doaibmabijut, mat galget maid dovddiidahttit ja jávkadit buot hehttehusaid ja váttisvuodaid mat váikkuhit beasatlašvuohii, leat:
  - a) huksehusat, geainnut, fievrriid eapmi ja eará fálaldagat mat čađahuvvojit olgun ja siste, dás maiddái skuvllat, ássanviesut, dearvvašvuodabálvaluslanjat ja bargosajit,
  - á) diehtjuohkin, gulahallan ja eará bálvalusat, dás maiddái elektronalaš bálvalusat ja heahtebálvalusat.

2. Konvenšuvdnastáhtat galget maid álggahit ulbmillaš doaibmabijuid dainna ulbmilin ahte
  - a) ovdánahttit, ovddidit ja gozihit unnimusstandárddaid čadaheami ja njuolggadusaid mat gusket huksehusaid, rusttegiid ja válmmas olgoguovlluid njuolggadusaide ja bálvalusaid mat leat buohkaid várás,
  - á) sihkkarastit ahte priváhta fitnodagat mat fáallet huksehusaid, rusttegiid ja válmmas olgoguovlluid maid buohkat besset geavahit, vuhtiiváldet ahte dat galget beasatlaččat olbmuide geain leat hedjonan doaibmanávccat,
  - b) fuolahit ahte guoskevaš bealit ožžot oahpahusa beasatlašvuoda birra mat gusket olbmuide geain leat hedjonan doaibmanávccat,
  - c) fuolahit ahte huksehusain ja eará rusttegiin ja válmmas olgoguovlluin maid buohkat besset geavahit, leat čuokkesčálagalbbat maid lea álki lohkat ja ipmirdit,
  - č) fuolahit ahte olbmot dahje eallit ja gaskkusteaddjit, nu go ofelaččat, lohkkat ja ámmát seavagielatdulkkat sáhttet veahkehit vai beasatlašvuolta huksehusaide ja eará almmolaš visttiide šaddá álkit,
  - d) ovddidit eará ulbmillaš veahki ja doarjaga olbmuide geain leat hedjonan doaibmanávccat sihkkarastin dihte sidjiide dárbbalaš dieđuid,
  - đ) ángiruššat dan ovdiid ahte olbmot geain leat vuoliduvvon doaibmanávccat besset geavahit ođđa diehtujuohkin- ja gulahallanteknologiija fáaldagaid ja –vuogádagaid, maiddá Interneahta,
  - e) nu árrat go vejolaš hábmet, ovddidit, buvttadit ja almmustahttit diehtujuohkin- ja gulahallanteknologiija ja –vuogádatfáaldagaid, vai teknologiijat ja vuogádagat leat gávdnamis nu hálbái go vejolaš.

Artihkal 10 Riekti eallimii

Konvenšuvdnastáhtat duodaštit ahte juohke olbmos lea riekti eallimii, ja sii áigot čadahit dárbbalaš doaibmabijuid sihkkarastit ahte olbmot geain leat hedjonan doaibmanávccat duodas besset návddašit iežaset rievtti, seammá dásis go earát.

Artihkal 11 Riskadilit ja humanitára heahdedilit

Konvenšuvdnastáhtat galget, álbmotrievtti geatnegasvuodaid, riikkaidgaskasaš humanitárvuoigatvuodaid ja riikkaidgaskasaš olmmošvuoigatvuodaid mielde, mearridit buot dárbbalaš doaibmabijuid sihkkarastit olbmuide geain leat hedjonan doaibmanávccat suodjaleami ja sihkkarvuoda riskadiliin, dás maiddá vearjoriidduin, humanitára heahdediliin ja luondduroasuin.

Artihkal 12 Láhka gusto buohkaide

1. Konvenšuvdnastáhtat dáhkidit ahte olbmuin geain leat hedjonan doaibmanávccat lea vuoigatvuolta dohkkehuvvot olmmožin rievttálaš oktavuodas.
2. Konvenšuvdnastáhtat galget dovddastit ahte olbmuin geain leat hedjonan doaibmanávccat leat rievttálaš doaibmanávccat nu go buot earáin, juohke suorggis eallimis.

3. Konvenšuvdnastáhtat galget álggahit ulbmillaš doaibmabijuid fállan dihte olbmuid geain leat hedjonan doaibmanávccat dan doarjaga maid dárbbášit geavahit iežaset rievttálaš doaibmanávccaid.
4. Konvenšuvdnastáhtat galget sihkkarastit ahte buot doaibmabijuin mat gustojit rievttálaš doaibmanákci, leat njuolggadusat mat sisttisdollet ulbmillaš ja beaktilis suodjalanmekanismmaid hehtten dihte boasttugeavaheami riikkaidgaskasaš olmmošvuoigatvuodaid mearrádusaid mielde. Dákkár mekaniismmat galget sihkkarastit ahte rievttálaš doaibmanávccaid guoskevaš doaibmabijut árvvusatnet ovttaskas olbmo vuoigatvuodaid, dáhtu ja erenoamášvuodaid, ahte eai gávdno soahpameahttunvuodát ja sávakeahtes váikkuhusat, ahte dat leat buorit ja heivehuvvon ovttaskas olbmo birrasii, ahte dat doibmet oanehis áiggi ja jeavddálaččat dárkkistuvvojit gelbbolaš, sorjjasmeahttun ja bealátkeahces eiseválddiin dahje riekteásahusas. Suodjalanmekaniismmat galget heivehuvvot doaibmabijuid mat gusket ovttaskas olbmo vuoigatvuodaide ja beroštumiide.
5. Dán artihkkala mearrádusaid mielde galget konvenšuvdnastáhtat álggahit ulbmillaš ja beaktilis doaibmabijuid sihkkarastit ahte olmuin geain leat hedjonan doaibmanávccat leat seamma vuoigatvuodát eaiggádit dahje árbeht opmodaga, dárkkistit iežaset ekonomii, oázžut bánkoloana, pántaloana dahje eará lágan vealgeortnegiid.

Artihkal 13 Beassat geavahit riektevuogádaga

1. Konvenšuvdnastáhtat galget sihkkarastit ahte olbmot geain leat hedjonan doaibmanávccat ožžot buriid fálddagaid geavahit riektevuogádaga seamma láhkai go earát, earret eará ahte prosedyrat ja áššit lámččojuvvojit agi ektui, vai sii álkit besset doaibmat njuolggodahje eahpenjuolggod oassálastin, nu go vihtanin, buot osiin áššemeannudeamis, maiddái áššedutkamis ja eará ráhkkanahhti dásiin.
2. Sihkkarastin dihte riektevuogádahkii beaktilis beasatlašvuoda olbmuid geain leat hedjonan doaibmanávccat, galget konvenšuvdnastáhtat ovddidit heivvolaš oahpahusa sidjiide geat barget riekteáššiiguin, nugo politiijat ja giddagasbargit.

Artihkal 14 Friddjavuoha ja persovnnalaš sihkkarvuoha

1. Konvenšuvdnastáhtat galget sihkkarastit ahte buohkain geain leat hedjonan doaibmanávccat, seammá láhkai go earát
  - a) leat vuoigaduvvon friddjavuohii ja persovnnalaš sihkkarvuoha
  - á) eai masse friddjavuodas lobiheamit dahje soaitáhagas ja ahte buotlágan friddjavuodamassin dahkko lobálaččat, ja hedjonan doaibmanávccat eai galgga goassige vuoigadahttit friddjavuodamassima.
2. Konvenšuvdnastáhtat galget sihkkarastit ahte doaibmanávccahis olmuin geat masset friddjavuodastis proseassaid bokte, lea riikkaidgaskasaš olmmošvuoigatvuoda mearrádusaid vuodul vuoigatvuoha oázžut dáhkádusaid, ja meannuduvvot konvenšuvnna ulbmiliid ja prinsihpaid mielde, dás maiddái govttolaš lámčima čadaheami bokte.

Artihkal 15 Friddjavuohta illásteamis dahje issoras, olmmošmeahtun dahje heajušeaddji meannudeamis dahje ránggášteamis

1. Ii oktage galgga gillát illásteami dahje issoras, olmmošmeahtun dahje heajušeaddji meannudeami dahje ránggášteami. Ja erenoamážit ii galgga oktage, iežas miediheami vuostá, bággejuvvot searvat medisiinnalaš dahje dieđalaš geahččaladdamiidda.
2. Konvenšuvdnastáhtat galget mearridit beaktilis láhkamearrádusaid, hálddahaslaš, rievttálaš dahje eará doaibmabijuid eastadan dihte ahte olbmot geain leat hedjonan doaibmanávccat, seammá go buohkat earát, eai šatta gillát illásteami dahje issoras, olmmošmeahtun dahje heajušeaddji meannudeami dahje ránggášteami.

Artihkal 16 Geavaheapmi, válddálašvuohta ja boasttugeavaheapmi ii galgga gávdnot

1. Konvenšuvdnastáhtat galget bidjat heivvolaš ja dárbbaslaš doaibmabijuid láhkaaddima, hálddahusa, sosiála, oahppofálaldagaid bealis dan várás ahte váfistit suodjalusa daidda olbmuide geain leat hedjonan doaibmanávccat vai sii eai gillá geavaheami, veahkaválddálašvuođa ja boasttugeavaheami, sihke ruovttus ja muđui, dás maiddáih sohka bealguoskevaš geavaheami, veahkaválddálašvuođa ja boasttugeavaheami.
2. Konvenšuvdnastáhtat galget maiddáih bidjat heivvolaš doaibmabijuid johtui dan várás ahte hehttet buot lágan geavaheami, veahkaválddálašvuođa ja boasttugeavaheami, earret eará lágidit ulbmillaš veahke- ja doarjjaortnegiid, mat leat heivehuvvon sohka beallái ja ahkáih, ja olbmuide geain leat hedjonan doaibmanávccat ja sin bearrašiidda ja fuolahusbargiide, dás maiddáih addit čuvgehusa ja oahpahusa movt fuomášit ja raporteret geavaheami, veahkaválddálašvuođa ja boasttugeavaheami. Konvenšuvdnastáhtat galget sihkkarastit ahte gáhttenbálvalus vuhtiiváldáih agih, sohka bealih ja hedjonan doaibmanávccaid.
3. Konvenšuvdnastáhtat galget, dan várás ahte eastadit geavaheami, veahkaválddálašvuođa ja boasttugeavaheami, sihkkarastit ahte sorjjaskeahkes eiseválddit čađahit beaktilis bearráigeahču buot fálaldagain ja prográmmain mat leat ráhkaduvvon sin várás geain leat hedjonan doaibmanávccat.
4. Konvenšuvdnastáhtat galget bidjat heivvolaš doaibmabijuid johtui ovddidit fysalaš, kognitiiva ja psykologalaš dearvvašvuođadivššu, ja rehabiliterema ja sosiála searvadahttindoaimmaid earret eará suodjalandoaimmaid bokte, daid olbmuid várás geat hedjonan doaibmanávccaid geažil leat gillán geavaheami, veahkaválddálašvuođa dahje boasttugeavaheami. Dearvvašvuođadikšu ja searvadahttindoaimmat galget čađahuvvot oadjebas birrasis mii ovddida juohkehačča dearvvašvuođa, čálgu, iešárvvu, árvvolašvuođa ja iehčanasvuođa, ja gos sohka bealle- ja ahkeguoskevaš mihtilmas dárbbut vuhtiiváldjuvvojit.
5. Konvenšuvdnastáhtat galget mearridit ulmmálaš lágaid ja politihka, nu go lágaid ja politihka mat deattuhit nissoniid ja mánáih, sihkkarastin dihte ahte jos geavaheapmi, veahkaválddálašvuohta, boasttugeavaheapmi dáhpáhuvvá olbmuid vuostá geain leat hedjonan doaibmanávccat, de dan galgáih sáhttit fuomášit, dutkat, ja jos lea dárbu ránggáštih.

Artihkal 17 Persovnnalaš iešvuodaid suodjaleapmi

Juohke olbmos geas leat hedjonan doaibmanávccat lea vuoigatvuohta árvvusadnojuvvot su fysalaš ja psykalaš iešvuodaid ektui, seammá go earát.

Artihkal 18 Stáhtalahttuvuohta ja johtinvuoigatvuohta

1. Konvenšuvdnastáhtat galget dohkkehit ahte olbmui geain leat hedjonan doaibmanávccat lea vuoigatvuohta friddja johtit, välljet ássansaji ja stáhtalahttuvuođa, seammá go earát, earret eará sihkkarastit ahte olbmui geain leat hedjonan doaibmanávccat
  - a) lea vuoigatvuohta eaiggádit ja rievdadit stáhtalahttuvuođa, ii ge sivatkeahttá dahje hedjonan doaibmanávccaid geažil massit stáhtalahttuvuođas,
  - á) ii galgga hedjonan doaibmanávccaid geažil massit vejolašvuođa háhkat, eaiggádit ja geavahit stáhtalahttuvuođa dahje eará duođaštusa, dahje geavahit áigequovdilis proseassaid, nu go sisafárrenprosedyráid, mat sáhttet leat dárbbaslaččat geavahit johtinvuoigatvuođas,
  - b) lea vuoigatvuohta guoddit vaikko makkár riikka, maddái iežas,
  - c) ii mange sivaidd geažil dahje hedjonan doaibmanávccaid geažil massit vuoigatvuođa johtit iežas riikki.
2. Mánát geain leat hedjonan doaibmanávccat galget registrerejuvvot dakka maññil riegeadeami, ja sis lea riegeadeami rájes vuoigatvuohta nammii, eaiggádit stáhtalahttuvuođa ja, nu guhkás go vejolaš, vuoigatvuohta diehtit geat leat váhnemat ja oažžut fuolahusa sis.

Artihkal 19 Vuoigatvuohta iešráđálaš eallimii ja leat oassi servodagas

Konvenšuvdnastáhtat dovddastit ahte buot olbmui geain leat hedjonan doaibmanávccat lea seamma vuoigatvuohta eallit servodagas, seamma välljenvejolašvuođaiguin, ja áigot bidjat beaktilis ja heivvolaš doaibmabijuid johtui vai doaibmanávccahis olbmot álkit besset geavahit vuoigatvuođaidis, ja ollislaččat searvadahttojuvvot servodahkii, ja áigot earret eará sihkkarastit:

- a) ahte olbmui geain leat hedjonan doaibmanávccat lea vejolašvuohta välljet ássansaji, ja gos ja geainna sii háliidit ovttasorrut, seammá láhkai go earát, ja eaige bággejuvvo ássat dihto ássansajis,
- á) ahte olbmui geain leat hedjonan doaibmanávccat besset geavahit iešguđetlágan doarjjabálvalusaid ruovttus dahje erenoamáš ássansajis, ja eará servodatbálvalusaid, nu go persovnnalaš veahki maid dárbbasit go galget ássat ja searvat servodahkii ja garvin dihte sierravuođa
- b) ahte servodaga bálvalusat ja fáladagat dábálaš ássiid várás gustojit maddái olmuide geain leat hedjonan doaibmanávccat, ja ahte sin dárbbut vuhtiiváldojuvvojit.

Artihkal 20 Persovnnalaš mobilitehta

Konvenšuvdnastáhtat galget bidjat ávkkálaš doaibmabijuid johtui sihkkarastit olbmuid geain leat hedjonan doaibmanávccat persovnnalaš mobilitehta maid ieža besset ráđdet, nu go

- a) álkidahttit persovnnalaš mobilitehta doaibmanávccahis olbmuid várás dainna lágiin ja dan áigái maid sii ieža välljejit, govttolaš haddái,
- á) buoridit vejolašvuodaid olbmuid geain leat hedjonan doaibmanávccat geavahit mobilitehtabálvalusaid, rusttegiid, tehnikkalaš veahkkeávdnasiid ja iešguđetlágan veahki olbmuid ja ellin, govttolaš haddái,
- b) fuolahit oahpahusa mobilitehtateknihkaid birra doaibmanávccahis olbmuid ja spesialisttaide geat barget olbmuid geain leat hedjonan doaibmanávccat,
- c) oalgguhit fitnodagaid mat buvttadit mobilitehtaávdnasiid, rusttegiid ja tehnikkalaš veahkkeneavvuid vuhtiiváldit buot dárbbuid mat doaibmanávccahis olbmuid leat mobilitehta ektui.

Artihkal 21 Sátnefriddjavuohta ja oaivilfriddjavuohta, ja čuvgehusdoaimmaid geavaheapmi

Konvenšuvdnastáhtat galget bidjat heivvolaš doaibmabijuid johtui sihkkarastit ahte olbmot geain leat hedjonan doaibmanávccat besset geavahit sátne- ja oaivilfriddjavuođa vuoigatvuodaid, dás maiddái friddjavuođa oheat, oazžut ja muitalit buotlágan dieđuid ja jurdagiid, nu go buot earát, iežaset välljejuvvon čuvendoaimmaid bokte, konvenšuvnna 2. artihkkala čilgejumi vuodul, ja dasa gullá

- a) fuolahit ahte almmolaš dieđut addojuvvojit doaibmanávccahis olbmuid dakkár hámis mii lea gávdnamis ja teknologiija bokte mii lea heivehuvvon doaibmanávccahis olbmuid ieš guđet dásis, ja rivttes áigái ja almmá liigegoluid haga,
- á) dohkkehit ja lámčit dili vai olbmot geain leat hedjonan doaibmanávccat almmolaš oktavuodain sáhttet geavahit seavagiela, čuokkesčálu, molssaevttolaš ja liige gulahallanvugiid, ja buot eará gulahallanvugiid, -reaiduid ja -hámiid mat leat gávdnamis, iežaset välljejumi mielde,
- b) ollásit ávžžuhit priváhta fitnodagaid mat addet almmolaš bálvalusaid, nugo Interneahta bokte, addit dieđuid ja bálvalusaid dakkár hámis mat leat olámuttus ja heivvolaččat doaibmanávccahis olbmuid,
- c) oalgguhit mediaid, nugo Interneahta diehtajuohkinlágideddjiid almmuhit bálvalusaideaset nu ahte dat leat olámuttus doaibmanávccahis olbmuid,
- č) dohkkehit ja ovddidit seavagiela geavaheami.

Artihkal 22 Priváhtaeallima gudnejahttin

1. Ii oktage olmmoš geas leat hedjonan doaibmanávccat galgga, beroškeahtta ássanbáikki ja ássanvuogi, muosáhít sahte dahje lobihis rihkkumiid priváhta- dahje bearašeallimis, ruovttus dahje čálalaš dahje eará gulahallan oktavuodain, dahje lobihis rihkkumiid mat čuhcet gudnái ja beaggimii. Doaibmanávccahis olbmui lea vuoigatvuohta láhkasuodjaleapmái dákkár rihkkumiid dahje fallehemiid oktavuodas.
2. Konvenšuvdnastáhtat galget suddjet guovttigaskasaš persovdnadieđuid ja dearvvašvuoda ja veajuiduhttin guoskevaš dieđuid mat gullet doaibmanávccahis olbmuide, seamma láhkai go earáid.

Artihkal 23 Ruovttu ja bearraša árvvusadnin

1. Konvenšuvdnastáhtat galget bidjat beaktilis ja ávkkálaš doaibmabijuid johtui heaittihit vealaheami buot dakkár áššiin mat gusket náittosdillái, bearrašii, váhnenrollii ja persovnnalaš gaskavuodaide, nu ahte dat meannuduvvojit seamma láhkai go muđui, dainna ulbmilin ahte sihkkarastit
  - a) ahte olbmui geain leat hedjonan doaibmanávccat ja leat náitalanagis lea vuoigatvuohta náitalit ja ásahit bearraša iežaset miela mielde,
  - á) ahte olbmui geain leat hedjonan doaibmanávccat lea vuoigatvuohta friddja ja iešráđálaččat mearridit galle máná sii háliidit ja mánnágaskkaid, ja oažžut dieđuid ja oahpahusa mánáid bajásgeassima ja bearašplánema birra, ja dárbbalaš veahkkeneavvuid vai nagodit dikšut geatnegasvuodaide,
  - b) ahte olbmot geain leat hedjonan doaibmanávccat, dás maiddái mánát, doalahit šattolašvuoda seamma láhkai go earát ge.
2. Konvenšuvdnastáhtat galget sihkkarastit vuoigatvuodaide ja geatnegasvuodaide mat doaibmanávccahis olbmui leat dakkár áššiin mat gusket áittaruššamii, suodjárdillái, fuolahussii, mánáid adopšuvdnii dahje sullasaš lágádusaide mat gávdnojit siskkáldas lágain; ja vuosttažettiin galgá mánáid vuhtiváldit buot oktavuodain.

Konvenšuvdnastáhtat galget doaibmanávccahis olbmuide addit ávkkálaš veahki vai nagodit dikšut geatnegasvuodaide mánáid bajásgeassimis.
3. Konvenšuvdnastáhtat galget sihkkarastit ahte mánát geain leat hedjonan doaibmanávccat lea seammalágan vuoigatvuohta bearašeallimii nu go eará mánáin. Dán vuoigatvuođa duohtandahkamii, ja hehttet dan ahte doaibmanávccahis mánát čiegaduvvojit, guđđojuvvojit, olgguštuvvojit dahje sirrejuvvojit, geatnegahttojuvvojit konvenšuvdnastáhtat fuolahit ahte doaibmanávccahis mánát ja sin bearrašat nu árrat go vejolaš ožžot vuđolaš dieđuid, bálvalusaid ja doarjagiid.
4. Konvenšuvdnastáhtat galget sihkkarastit ahte mánát geat váldojuvvojit váhneamiin eret almmá sin dáhtu haga, earret jos doaibmaválddálaš eiseváldi, masa gullá rievttálaš dárkkisteapmi, mearrida gustovaš lágaid ja áššemeannudannjuolggadusaid vuodul ahte lea dárbbalaš máná eretváldit váhneamiin dan sivas go mánás dahje nuppi váhneamiin dahje goappaš váhneamiin leat hedjonan doaibmanávccat.
5. Konvenšuvdnastáhtat galget, jos lagamus bearaš ii nagot fuolahit doaibmanávccahis máná, bargat nu bures go nagodit ohat fuolahansaji bearraša siskkovalde, ja jos dat ii lihkestuva, de muhtun báikkálaš bearraša luhtte.

Artihkal 24 Oahppu

1. Konvenšuvdnastáhtat dovddastit ahte olbmui geain leat hedjonan doaibmanávccat lea vuoigatvuohta oahpahussii. Vai sii nagodit ollašuttit vuoigatvuođaidis almmá vealaheami haga, seammaárvosaš vejolašvuođaid vuodul, galget konvenšuvdnastáhtat dáhkidit searvadeaddji oahppovuogádaga buot dásiin, ja eallinguhkkosaš oahpahusa, man ulbmilin lea:
  - a) ollásit ovdánahttit olbmuid vejolašvuođaid ja ipmárdusa iežaset árvvolašvuhtii ja iešárvui, ja nannet gudnečájeheami olmmošvuoigatvuođaide, vuodđofriiddjavuođaide ja olmmošlaš šláddjivuhtii,
  - á) ahte olbmot geain leat hedjonan doaibmanávccat ollásit besset ovddidit iežaset iešvuođa, attáldagaid ja hutkkálašvuođa, nu go psykalaš ja fysalaš návccaid,
  - b) ahte olbmot geain leat hedjonan doaibmanávccat besset ulbmillaččat searvat friiddja servodahkii.
2. Vuoigatvuođaid duohtandahkamii galget konvenšuvdnastáhtat dáhkidit
  - a) ahte olbmot geain leat hedjonan doaibmanávccat eai hilgojuvvo almmolaš oahppovuogádagas dan geažil go sis leat hedjonan doaibmanávccat, ja ahte doaibmanávccahis mánát eaige hilgojuvvo bákkoalaš ja nuvttá vuodđooahpahas dahje joatkkaoahpahas dan geažil go sis leat hedjonan doaibmanávccat,
  - á) ahte olbmot geain leat hedjonan doaibmanávccat ožžot searvadahtti, buorre ja nuvttá vuodđooahpu ja joatkkaoahpu lagasbirrasis, seamma go earát ge,
  - b) govtolaš láchčima ovttaskas olbmo dárbbu ektui,
  - c) ahte olbmot geain leat hedjonan doaibmanávccat ožžot dárbbalaš veahki, almmolaš oahpahasvuogádaga rámmaid siskkoabealde, láchčit dili beaktilis oahpahusa ovdii,
  - č) beaktilis doarjjadoaimmaid heivehit ovttaskas olbmo dárbbuide, dakkár birrasis mii buoremusat váikkuha fágalaš ja sosiála ovdáneapmái, ollislaš searvadan ulbmiliid mielde.
3. Konvenšuvdnastáhtat galget doaibmahehttejuvvon olbmuide dahkat vejolažžan oahppat geavattalaš ja sosiála gálggaid vai sii buorebut sáhttet ollásit searvat oahpahussii seamma láchkai go earát, ja servodaga miellahtun. Dán ulmila ollašuttimii galget konvenšuvdnastáhtat álggahit ávkkálaš doaibmabijuid, nugo:
  - a) láchčit dili oahppat čuokkisčállaga, molssaevttolaš čállaga, molssaevttolaš ja liige gulahallanvugiid, -gaskaomiid ja -hámiid, johtin- ja mobilitehtagálggaid, ja láchčit dili seammaárvosaš bargguid ja rávvendoaimmaid várás,
  - á) láchčit dili oahppat čuokkesgiela ja ovddidit bealjemiid gielalaš iešdovddu,
  - b) sihkkarastit ahte oahpahas lágiduvvo olbmuide geain leat oaidninváttut, gullanváttut ja olbmuide geain leat ovtastuvvon oaidnin -gullanváttut dan gillii ja gulahallanvugiiguin ja gulahallanreaidduiguin mat buoremusat leat heivehuvvon ovttaskas olmui, dakkár birrasis mii buoremusat váikkuha fágalaš ja sosiála ovdáneapmái.
4. Dainna ulbmilin ahte duohtandahkat dán vuoigatvuođa galget konvenšuvdnastáhtat álggahit ávkkálaš doaibmabijuid nugo virgádit oahpaheddjiid geat hálddašit seavagiela ja/dahje čuokkesčállaga, dás maiddái oahpaheddjiid geain leat hedjonan doaibmanávccat, ja oahpahit fágaolbmuid ja bargiid geat barget buot oahpaheaddjivuogádaga dásiin.

Oahpahus galgá buoridit dihtomielalašvuoda doaibmanávccahisvuoda birra ja geavahit heivehuvvon molssaevttolaš ja liige gulahallanvugiid, -gaskaomiid ja –hámiid, ja oahpahusmálliid ja oahpahusávdnasiid mat leat ávkin doaibmanávccahis olbmuide.

5. Konvenšuvdnastáhtat galget sihkkarastit ahte olbmot geain leat hedjonan doaibmanávccat besset čadahit alitoahpu, fidnofágalaš oahpahusa, rávisolbmuid oahpahusa ja eallinguhkkosaš oahpahusa vealaheami haga ja seamma láhkai go earát. Dán ulbmila ollašuttimii galget konvenšuvdnastáhtat govttolaččat heivehit oahpahusa doaibmanávccahis olbmuide.

Artihkal 25 Dearvvašvuoha

Konvenšuvdnastáhtat dovddastit ahte olmuin geain leat vuoliduvvon doaibmanávccat lea vuoigatvuoha oažžut buoremus dearvvašvuodastándárdda veahki maid lea vejolaš oažžut vealaheami haga dan sivas go sis leat hedjonan doaibmanávccat. Konvenšuvdnastáhtat galget álggahit ulbmillaš doaibmabijuid sihkkarastin dihte ahte olbmot geain leat hedjonan doaibmanávccat ožžot buriid dearvvašvuodabálvalusaid mat vuhtiiváldet goappaš sohkabeliid iešvuodaid, dás maiddái dearvvašvuodaguoski veajuiduhttimis. Konvenšuvdnastáhtat galget erenoamážit:

- a) fuolahit ahte doaibmanávccahis olbmuide fálljuvvojit dearvvašvuodabálvalusat ja – prográmmat, nuvtá dahje govttolaš haddái, mat gokčēt seamma dárbbuid ja dollet seamma kvalitehta ja standárdda mat earáide fálljuvvojit, ja vuhtiiváldit maid seksuála ja buvttadeaddji dearvvašvuoda ja álbmotdearvvašvuodafálaldagaid veahkadaga várás,
- á) fuolahit ahte olbmot geain leat hedjonan doaibmanávccat ožžot daid dearvvašvuodabálvalusaid maid dárbbasit hedjonan doaibmanávccaid geažil, dás maiddái árabut diagnosa ja rivttes divššu, ja bálvalusaid geahpedit ja hehttet eanet doaibmaváttuid, maiddái mánáin ja boarrásiin,
- b) fuolahit ahte olbmot geain leat hedjonan doaibmanávccat ožžot dákkár dearvvašvuodabálvalusaid nu lahka ruovttubáikki go vejolaš, maiddái doaresbealguovlluin,
- c) gáibidit ahte doaibmanávccahis olbmuide addo seamma buorre medisiinnalaš dikšu go earáide, dás maiddái ahte dikšu galgá dáhpáhuvat friddja ja dieđihuvvon miehtama mielde, earret eará buoridettiin dihtomielalašvuoda olmmošvuoigatvuodaid, árvvolašvuoda ja iešmearridanvuoigatvuoda birra ja doaibmanávccahis olbmuid dárbbuid birra, oahpahusa bokte ja almmolaš ja priváhta dearvvašvuodabálvalusaid ehtalaš standárddaid johtuibidjama bokte,
- č) gielidit vealaheamis doaibmanávccahis olbmuid dearvvašvuodadáhkádusa fálaldagaid oktavuodas, ja eallindáhkádusa oktavuodas go dákkár dáhkádus lea lobálaš nationála láhkamearrádusaid vuodul, ja dat galget fálljuvvot vuoiggalaččat ja govttolaččat.
- d) hehttet ahte dearvvašvuoda- ja fuolahusbálvalusat, dahje borramuš ja juhkamuš biehttaluvvojit vealaheadji láhkai, hedjonan doaibmanávccaid geažil.

Artihkal 26 Birgehaddin- ja veajuduhttin-doaimmat

1. Konvenšuvdnastáhtat galget álggahit beaktilis ja ulbmillaš doaimbajuid, seammaárvosas doaimmaid bokte, vai olbmot geain leat hedjonan doaimmánávccat sáhttet olahit ja doalahit nu bures go vejolaš iehčanasvuodaset, geavahit iežaset fysalaš, mentála, sosiála ja bargoguoskevaš návccaid ollásit, ja olahit ollislaš searvadahttima ja oassálastima juohke suorggis eallimis. Ulbmila duohtandahkamii galget konvenšuvdnastáhtat ásahit, nannet ja viidáset ovddidit fágaidgaskasaš birgehahttin- ja veajuiduhttinbálvalusaid ja –prográmmaid, erenoamážit dearvvašvuoda-, barggaheami-, oahppo- ja sosiálasuorggis, dáinna viggamušain ahte bálvalusat ja prográmmat
  - a) álggahuvvojit nu árrat go vejolaš ovttaskas olbmo dárbbuid ja resurssaid fágaidgaskasaš árvvoštallama vuodul,
  - á) vuoruhit oassálastima ja searvadahttima báikkálaš servodahkii ja buot servodatsurggiide, leat eaktodáhtolaččat, ja fálljuvvojit doaimmánávccahis olbmuide nu lahka lagasbirrasa go vejolaš, maiddá doaresbealguovlluin.
2. Konvenšuvdnastáhtat galget ovdánahttit vuoddo- ja liigeoahpahusa fagaolbmuid ja bargiid várás geat barget birgehahttin- ja veajuiduhttinbálvalusain.
3. Konvenšuvdnastáhtat galget buvttadit eanet dieđuid teknihkalaš veahkkeávdnasiid geavaheamis ja teknologijjas mat leat ráhkaduvvon doaimmánávccahis olbmuid birgema ja veajuiduhttima várás.

Artihkal 27 Bargu ja barggaheapmi

1. Konvenšuvdnastáhtat dovddastit ahte olbmuin geain leat vuoliduvvon doaimmánávccat lea vuoigatvuohta bargui seammá go buot earáin; dasa gullá vejolašvuohta viežžat eallinlágis friddja välljejuvvon dahje dohkkehuvvon barggu bokte, dakkár bargomárkanis ja bargobirrasis mii doaimmánávccahis olbmuide lea rabas, searvadahtti ja olámuttus. Konvenšuvdnastáhtat galget dievaslaččat ollašuhttit bargovuoigatvuođaid, maiddá sidjiide geat ožžot hedjonan doaimmánávccaid bargosajis, nu go álggahit ulbmillaš doaimbajuid, maiddá ásahit lágaid, earret eará dainna ulbmilin ahte
  - a) gielidit vealaheami doaimmánávccaheami geažil buotlágan oktavuodain mat gusket bargodillái, dása gullet rekrutereneavttut, virgáibidjaneavttut, bargoeavttut, bargodili bisuheapmi, bargoguoskevaš ovdáneapmi ja oadjebas ja dearvvašlaš bargodilli,
  - á) suodjalit doaimmánávccahis olbmuid vuoigatvuođaid, seamma láhkai go earáid, vuoiggalaš ja buorre bargodillái, ja dasa gullet seammadássásaš vejolašvuođat ja seammalágan bálká seammalágan barggu ovddas, ja oadjebas ja dearvvašlaš bargodilli, ja suodjaleapmi cielaheami vuostá ja buhtadusa vearrivuoda dihte,
  - b) sihkkarastit ahte olbmot geain leat hedjonan doaimmánávccat sáhttet čadahit iežaset bargiid- ja fágaservviidvuoigatvuođaid seammá láhkai go buot earát,
  - c) addit doaimmánávccahis olbmuide vejolašvuođaid ulbmillaččat geavahit dábálaš teknihkalaš ja bargoguoskevaš bagadusaid, bargogaskkusteamii, fidnooahpahusa ja lassi- ja joatkkaoahppofálaldagaid,
  - č) buoridit bargovejolašvuođaid ja karrieraovdáneami doaimmánávccahis olbmuide bargomárkanis, nu go veahkehit gávdnat, háhkat, doalahit ja máhccat ruovttoluotta bargui,

- d) buoridit vejolašvuodaid jođihit iežas ealáhusa, hutkat ealáhusaid, ásahtit vuodđudusaid ja álggahit iežas fitnodaga,
  - đ) virgádit doaibmanávccahis olbmuid almmolaš suorggis,
  - e) vuoruhit virgádit doaibmanávccahis olbmuid priváhta suorggis heivvolaš strategijaid ja doaimmaid bokte, mat sáhttet leat positiivvalaš sierrameannudeapmi, oalgguhandoaimmat ja eará doaimmat,
  - f) sihkkarastit ahte olbmot geain leat hedjonan doaibmanávccat ožžot govttolaš bagadallama bargosajis,
  - g) bargat dan ovdii ahte olbmot geain leat hedjonan doaibmanávccat galget oažžut bargohárjehallama rabas bargomárkanis,
  - h) doaibmahehttejuvvon olbmuid várás ovddidit bargoguoskevaš ja fágalaš veajuiduhttima, bisuhit bargodili ja ođđasis searvama bargodillái.
2. Konvenšuvdnastáhtat galget sihkkarastit ahte olbmot geain leat hedjonan doaibmanávccat eai geavahuvvo šláván, ja sin suddjet bággebargguin dahje eará bággehallojuvvon bargguin, seamma láhkai go earáid.

Artihkal 28 Duhtadeaddji eallinstándárdat ja sosiála suodjaleapmi

1. Konvenšuvdnastáhtat dovddastit ahte olbmui geain leat hedjonan doaibmanávccat lea vuoigatvuohta duhtadeaddji eallinstándárdii alccesis ja bearrašii, dása gullá dohkálaš borramuš, biktasat ja ássarviessu, ja dađistaga beassat buoridit eallindiliset, ja galget maid álggahit ulbmillaš doaibmabijuid oadjudit ja ollašuhttit dáid vuoigatvuođaid, almmá vealaheami haga doaibmanávccahisvuođa geažil.
2. Konvenšuvdnastáhtat dovddastit ahte doaibmanávccahis olbmui lea vuoigatvuohta sosiála suodjaleapmái, ja vealaheami haga beassat návddašit vuoigatvuođaid, ja ulbmillaš doaibmabijuid álggahit ovddidit dán vuoigatvuođa ollašuhttima, earret eará dainna ulbmilin:
  - a) ahte sihkkarastit ahte buot olbmot geain leat hedjonan doaibmanávccat besset geavahit buhtes čázi, ja fuolahit ahte sii ožžot ulbmillaš ja hatti dáfus govttolaš bálvalusaid, ávdnasiid ja eará veahki áimmahuššat dárbbuideaset doaibmanávccahisvuođa geažil,
  - á) sihkkarastit ahte olbmot geain leat hedjonan doaibmanávccat, erenoamážit doaibmanávccahis nissonat, mánát ja boarrásat besset searvat prográmmain mat ovddidit sosiála suodjaleami ja geafivuodavuosttaldeami,
  - b) sihkkarastit ahte olbmot geain leat hedjonan doaibmanávccat ja sin bearrašat mat ellet geafivuodas, ožžot stáhta veahki gokčat goluid doaibmanávccahisvuođa dihte, maddái dohkálaš oahpahusa, bagadallama, ekonomalaš veahki ja duddenveahki,
  - c) sihkkarastit ahte olbmot geain leat hedjonan doaibmanávccat besset leat mielde almmolaš ássarviessoprográmmain,
  - č) sihkkarastit ahte doaibmanávccahis olbmui lea seammalágan vejolašvuohta geavahit penšuvdnaaddosiid ja –prográmmaid.

Artihkal 29 Oassálastin politihkalaš ja almmolaš eallimis

Konvenšuvdnastáhtat galget dáhkidit olbmuid geain leat hedjonan doaibmanávccat politihkalaš vuoigatvuođaid ja vejolašvuođaid daid návddašit seamma láhkai go earát, ja geatnegahttojuvvojit:

- a) sihkkarastit ahte olbmot geain leat hedjonan doaibmanávccat ollislaččat besset vuoimmálaččat searvat politihkalaš ja almmolaš eallimis nu go earát ge, njuolga dahje friddja välljejuvvon áirrasin, dan sivas go doaibmanávccahis olbmui lea vuoigatvuohta ja vejolašvuohta jienastit ja välljejuvvot, nugo:
  - i) sihkkarastit ahte meannudanvuogit, lanjat, rusttegat ja ávdnasat mat geavahuvvojit válggaid oktavuodas leat heivvolaččat, beasatlaččat ja bures áddehahtti ja álki geavahit,
  - ii) suodjalit doaibmanávccahis olbmuid vuoigatvuođaid čihkosis beassat jienastit almmá áitimiid haga válggaid ja álbmotjienasteami oktavuodas, ja searvat válggaide, ja beaktilis vuogi mielde áimmahuššat almmolaš luohttevašdoaimmaid ja čadahit buot almmolaš doaimmaid hálldahusa buot dásiin, ja lámčit dili ođđaáigásaš teknologii ja geavaheapmái ja teknihkalaš veahkkeneavvuid geavaheapmái go dat lea dárbbášlaš,
  - iii) dáhkidit ahte olbmot geain leat hedjonan doaibmanávccat ieža besset mearridit áigot go jienastit, ja dan ulmilla ollašuttimii, dárbbu mielde ja go sii ieža dáhtot, addit lobi dan olmui maid sii ieža leat välljen, veahkehit jienastit,
- á) ángiruššat dakkár birrasa ovdii gos olbmot geain leat hedjonan doaibmanávccat ollislaččat ja beaktilit besset váikkuhit almmolaš áššiid, vealaheami haga ja seamma láhkai go earát, ja movttiidahttit sin searvat almmolaš áššiide, earret eará:
  - i) leat mielde eaktodáhtolaš organisašuvnnain ja ovtastumiin mat beroštit riikka almmolaš ja politihkalaš eallimis, ja politihkalaš bellodagaid doaimmain ja hálldahusain,
  - ii) ásahit ja doarjut doaibmanávccahis olbmuid organisašuvnnaid mat galget ovddastit doaibmanávccahis olbmuid riikkaidgaskasaš, guvllolaš ja báikkálaš dásis.

Artihkal 30 Searvat kultureallimis, astoáiggefálaldagain, suohtastallamiin ja valáštallamiin

1. Konvenšuvdnastáhtat dovddastit ahte olbmui geain leat hedjonan doaibmanávccat lea vuoigatvuohta searvat kultureallimis nu go buot earát, ja galget álggahit buot ulmillaš doaibmabijuid sihkkarastin dihte ahte doaibmanávccahis olbmot
  - a) besset geavahit daid kulturfálaldagaid mat leat olámuttus
  - á) besset geahččat tv-prográmmaid, filmmaid, teáhterčájálmasaid ja earálágan kulturdáhpáhúsaid, mat leat olámuttus,
  - b) besset dakkár báikkiide mat fáallet kultuvrralaš ovdanbuktimiid dahje kultuvrralaš bálvalusaid, dás sáhtta namuhit teáhtera, museaid, kino, girjerádjosiid ja mátkeealáhusfálaldagaid, ja nu guhkás go vejolaš besset dakkár báikkiide gos leat muitobáccit ja báikkiide main lea nationála kulturmearkašupmi.

2. Konvenšuvdnastáhtat galget álggahit ulbmillaš doaibmabijuid dan várás ahte doaibmanávccahis olbmuid addit vejolašvuoda ovdánahttit ja geavahit iežaset hutkkálaš, dáiddalaš ja intellektuála attáldagaid, ii dušše iežas dihte, muhto maiddái riggodahkan servodahkii.
3. Konvenšuvdnastáhtat galget álggahit ulbmillaš doaibmabijuid riikkaidgaskasaš vuoigatvuodaid vuodul sihkkarastit ahte lágat mat gáhttejit vuoigatvuodaid, eai govtoheamit dahje vealaheaddji láhkai hehte doaibmanávccahis olbmuid oažžumis kulturfálaldagaid.
4. Doaibmanávccahis olbmui galgá nu go earáin vuoigatvuodta oažžut dohkkeheami ja doarjaga sin erenoamáš kultuvrralaš ja gielalaš identitehta dáfus, nugo seavagiela ja bealjemiidkultuvrra.
5. Vai doaibmanávccahis olbmui lea vejolaš searvat nu go earát ge astoáigge-, suohtastallan- ja valáštallandoaimmain, de galget konvenšuvdnastáhtat álggahit ulbmillaš doaibmabijuid mat
  - a) movttiidahttit ja oalgguhit eanet doaibmanávccahis olbmuid searvat dábálaš valáštallandoaimmaid buot dásiin, ja nu ollu go oppalohkái lea vejolaš,
  - á) sihkkarastit ahte olbmot geain leat hedjonan doaibmanávccat ožžot vejolašvuoda lágidity, ovddidit ja searvat valáštallan- ja astoáiggedoaimmain mat erenoamážit leat sidjiide heivehuvvon, ja dan ektui maid fállat heivvolaš bagadusa, hárjehallama ja resurssaid, seamma láhkai go earáide,
  - b) sihkkarastit ahte olbmot geain leat hedjonan doaibmanávccat besset leat mielde valáštallandoaimmain, astoáiggedoaimmain ja mátkeealáhusfálaldagain,
  - c) sihkkarastit ahte doaibmanávccahis mánát ožžot seamma vejolašvuodaid go eará mánát searvat stohkosiidda, suohtastallamiidda, astoáiggefálaldagaide ja valáštallandoaimmaide, maiddái daid doaimmaide mat lágiduvvojit skuvllas,
  - č) sihkkarastit ahte olbmot geain leat hedjonan doaibmanávccat besset geavahit sin bálvalusaid geat organiserejit astoáigge-, mátkeealáhus-, suohtastallan- ja valáštallandoaimmaid

Artihkal 31 Statistihkat ja dieđuid čohkken

1. Konvenšuvdnastáhtat leat geatnegahttojuvvon čohkket ulbmillaš dieđuid, nugo statistihkaid ja dutkandieđuid, mat veahkehit sin hábmet ja čađahit politihka ollašuhttit dán konvenšuvnna. Dieđuid čohkken ja ođasmahttin proseassa mihttomearit:
  - a) ollašuhttit láhkamearriduvvon suodjalangáibádusaid, dás maiddái láhkamearrádusaid dieđuidsuddjema birra, sihkkarastin dihte oskkáldas áššemeannudeami ja árvvusatnima doaibmanávccahis olbmuid priváhta eallimii,
  - á) ollašuhttit riikkaidgaskasaš dohkkehuvvon njuolggadusaid mat gusket olmmošvuoigatvuodaid suodjaleapmái ja vuodđofriiddjavuodaide ja ehtalaš prinsihpaide dieđuid čohkkemis ja statistihkaid geavaheamis,
2. Dieđut mat leat čohkkejuvvon dán artihkkala vuodul galget sirrejuvvot dárbbu mielde ja geavahuvvot veahkkin árvvoštallat nagodit go konvenšuvdnastáhtat čađahit geatnegasvuodaideaset konvenšuvnna ulbmiliid ektui, ja dovdáhit ja jávkadit daid

hehttehusaid maid olbmot geain leat hedjonan doaibmanávccat vásihit doaimmahettiin iežaset vuoigatvuođaid.

3. Konvenšuvdnastáhtat galget ovddasvástit statistihka gaskkusteami ja fuolahit ahte dat leat gávdnamis doaibmanávccahis olbmuid ja earáide.

Artihkal 32 Riikkaidgaskasaš ovttasbargu

1. Konvenšuvdnastáhtat dovddastit ahte riikkaidgaskasaš ovttasbargu lea dehálaš, ja ahte dat lea dehálaš movttiidahttit dákkár ovttasbarggu doarjun dihte nationála áigumušaid ollašuttit dán konvenšuvnna ulbmiliid ja áigumušaid, ja áigu dan oktavuodas álggahit oktasaš ulbmillaš ja beaktilis doaibmabijuid, ja vejolaš ovttasbargus relevánta riikkaidgaskasaš ja guvllolaš organisašuvnnaiguin ja siviilaservodagain, erenoamážit doaibmanávccahis olbmuid organisašuvnnaiguin. Dákkár doaibmabijut sáhttet leat earret eará:
  - a) sihkkarastit ahte riikkaidgaskasaš ovttasbargus, maiddái ovdánahttinveahkkeprográmmain besset maiddái olbmot geain leat hedjonan doaibmanávccat searvat,
  - á) vuoruhit ja nannet kapasitehtahuksema, earret eará lonohallat ja juogadit dieđuid, vásáhusaid, oahpahasprográmmaid ja lihkostuvvan doaimmaid,
  - b) vuoruhit dutkanovttasbarggu ja beasatlašvuođa dieđalaš ja teknihkalaš máhtolašvuhtii,
  - c) fuolahit teknihkalaš ja ekonomalaš veahki ovdii dárbbu mielde, earret eará dahkat vejolažžan teknologijja ja veahkkeneavvoteknologijja geavahit ja juogadit, maiddái teknologijagaskusteami bokte,
2. Dán artihkkala mearrádusat eai čuoza ovttaskas stáhtaid geatnegasvuođaide mat čuvvot dán konvenšuvnna.

Artihkal 33 Nationála čađaheapmi ja vákšun

1. Konvenšuvdnastáhtat galget, iežaset hálddašuvuođadaga ektui, nammadit ovttaháje moadde hálldahuslaš guovddáža fuolahit konvenšuvnna mearrádusaid ollašuttima, ja galget dárkilit árvvoštallat dárbbu ásaht dahje nammadit hálddaševuođadaga koordinerenásahusa mii álkidahtášii doaibmabijuid álggaheami ollašuttima várás, iešguđet surggiin ja dásiin.
2. Konvenšuvdnastáhtat galget, iežaset riektuvuođadaga ja hálddašuvuođadaga ektui, bisuhit, nannet, nammadit dahje ásaht nationála rámmajuolggadusaid, mas leat mielde okta dahje eanet sorjjasmeahtun ásaht, dan ektui mii lea heivvolaš, dainna ulbmilin ahte ovddidit, suodjalit ja vákšut dán konvenšuvnna ollašuttima. Konvenšuvdnastáhtat galget, go sii nammadit dahje ásaht dakkár mekanismaid, vuhtiiváldit daid prinsihpaid man vuodas leat stáhtus ja doaimmat mat gullet nationála ásahtaide mat ovddidit ja suodjalit olmmošvuoigatvuođaid.
3. Siviilaservodat, ja erenoamážit olbmot geain leat hedjonan doaibmanávccat ja organisašuvnnaid maid sii ovddastit, galget váldot mielde vákšunprosessii ja ollislaččat searvat dasa.

Artihkal 34 Vuoigatvuođalávdegoddi olbmuid várás geain leat hedjonan doaibmanávccat

1. Galgá ásahuvvot vuoigatvuođalávdegoddi doaibmanávccahis olbmuid várás (dán rájes gohčoduvvon “lávdegoddi”), doaimmahit daid bargguid mat dás vuollelis namuhuvvojit.
2. Lávdegottis galget leat go konvenšuvdna fápmuduvvo, guoktenuppelohkái áššedovdi. Maññil guhttalogi dohkkeheami dahje go konvenšuvdna doaibmagoahtá galgá lávdegotti miellahttulohku lassánit guđain miellahtuin, eanemustá sáhttet leat gávccinuppelohkái miellahttu.
3. Lávdegotti miellahtut galget doaimmahit bargguideaset persovnnalaš návccaid mielde, ja sis galgá leat alla morálalaš beaggin ja dohkálaš gelbbolašvuohta ja bargohárjáneapmi dán konvenšuvnna mearriduvvon surggiin. Konvenšuvdnastáhtat ávžžuhuvvojit vuđolaččat vuhtiiváldit konvenšuvnna 4. artihkkala nr. 3 go árvalit iežaset evttohasaid.
4. Konvenšuvdnastáhtat galget välljet lávdegotti miellahtuid, ja das galgá deattuhit govttolaš geográfalaš ovddasteami, ahte iešguđet sivilisašuvdnavuogit ja dehálaš riektevuogádagat ovddastuvvojit, sihkkarastit dássejuvvon sohkahealálaš ovddasteami, ja váruhit ahte das leat maid mielde doaibmanávccahis áššedovdit.
5. Lávdegotti miellahtut galget välljejuvot čiegus jienasteami bokte, persovdnalisttu vuodul maid konvenšuvdnastáhtat leat árvalan stáhtalahtuid gaskkas šiehtadalliid oktasaš čoahkkimiin. Dákkár čoahkkimiin, gos lea mearridanváldi go guokte goalmmásadoassi lea ovddastuvvon, leat evttohasat välljejuvvon geat ožžot eanemus jienaid ja čielga eanetlogu jienaid daid konvenšuvdnastáhtaid ovddasteddjiin geat oassálastet čoahkkimis ja jienastit.
6. Vuosttas válga galgá čadahuvvot mañimustá guhtta mánu maññil go dát konvenšuvdna fápmuduvvo. Unnimus njeallje mánu ovdal válggaid, galgá Ovtastuvvon našuvnnaid generálačáli čálalaččat váldit oktavuoda konvenšuvdnastáhtaiguin ja ávžžuhit sin ovddidit evttohasárvalusa guovtti mánu siste. Generálačáli galgá dasto ráhkadit alfabehtalaš listtu gos leat buot olbmuid namat geat dán láhkai leat árvaluvvon, ja das galgá almmuhuvvot guhte konvenšuvdnastáhta lea daid árvalan, ja dat galgá sáddejuvot konvenšuvdnastáhtaide.
7. Lávdegotti miellahtut galget välljejuvot njealji jahkái. Sin sáhtta odđasis välljet vel ovtta geardde. Guđa miellahtus geat välljejuvvojit vuosttas válggas, loahppá doaibmaáigi maññil guokte jagi, dalá maññil vuosttas válgga galget guhtta miellahtu nama mearriduvvot vuorbádeami bokte, maid jodiheaddji čadaha dan čoahkkimis mii lea namuhuvvon dán artihkkala nr.5.
8. Lávdegotti guhtta odđa miellahttu välljejuvvojit dábálaš válggaid bokte, dán artihkkala guoskevaš mearrádusaid vuodul.
9. Jos lávdegotti miellahttu jápmá dahje geassáda dahje diediha ahte son man nu sivaidd geažil ii sáhte doaimmahit bargguidis, de galgá konvenšuvdnastáhta gii árvalii miellahtu, nammadit eará áššedovdi geas lea máhtolašvuohta ja deavdá daid gáibádusaid mat leat mielde dán artihkkala guoskevaš mearrádusain, ja son galgá bargat lávdegottis loahppa áigodaga.
10. Lávdegoddi mearrida iežas čoahkkinnortnega.

11. Ovttastahttojuvvon našuvnnaid generálačálli galgá fuolahit bargiid ja veahkkeneavvuid maid lávdegoddi dárbbáša doaimmahit iežas bargguid konvenšuvnna ektui, ja galgá gohččut lávdegotti vuosttas čoahkkimii.
12. Válđočoahkkima dohkkeheami mielde galget lávdegotti miellahtut mat leat välljejuvvon dán konvenšuvnna vuodul, oažžut buhtadusa Ovttastuvvon našuvnna ruhtadoarjagiid bokte, daid eavttuid ja gáibádusaid vuodul maid Válđočoahkkin mearrida, ja galgá vuhtiiváldit ahte lávdegotti doaimmain lea stuora mearkkašupmi.
13. Lávdegotti miellahtuin lea vuoigatvuohta oažžut geahpádusaid ja ovdamuniid, ja immunitesta mii gusto Ovttastuvvon našuvnnaid áššedovdiide, konvenšuvnna mearrádusaid vuodul ON bargiid ovdamuniid ja immunitesta birra.

Artihkal 35 Konvenšuvdnastáhtaid raporttat

1. Buot konvenšuvdnastáhtat galget, Ovttastuvvon našuvnnaid generálačálli bokte, addit lávdegoddái dievaslaš raportta čađahuvvon doaibmabijuid birra ollašuttin dihte konvenšuvnna geatnegasvuodaid, ja ovdáneami birra dan oktavuodas, mañimusat guokte jagi maññá go konvenšuvdna dohkkehuvvui konvenšuvdnastáhtaid bealis.
2. Konvenšuvdnastáhtat galget dan maññil addit raportta juohke njealját jagi, ja muđui go lávdegoddi dan gáibit.
3. Lávdegoddi galgá mearridit vejolaš njuolggadusaid raportta sisdollui.
4. Konvenšuvdnastáhta gii lea addán vuosttas, dievaslaš raportta lávdegoddái, ii dárbbáš geardut ovdalis namuhuvvon dieđuid. Konvenšuvdnastáhtat geatnegahttojuvvojit lávdegoddái lágidit raporttaid rabas proseassa bokte maid lea vejolaš geahčadit, ja galget vudolaččat vuhtiiváldit konvenšuvnna 4. artihkkala nr. 3.
5. Raporttat sáhttet namuhit dilálašvuodaid ja váttisvuodaid mat váikkuhit konvenšuvnna geatnegasvuodaid ollašuttimii.

Artihkal 36 Raporttaid meannudeapmi

1. Lávdegoddi galgá geahčadit juohke raportta ja jos dat oaidná dárbbášlašžan raportta ektui, ovddidit árvalusaid ja oppalaš rávvagiid ja sáddet daid guoskevaš konvenšuvdnastáhtii. Konvenšuvdnastáhta sáhtta de välljet galgá go sáddet eanet dieđuid lávdegoddái. Lávdegoddi sáhtta bivdit stáhtain eanet dieđuid mat konvenšuvnna ollašuttimii váikkuhit.
2. Jos konvenšuvdnastáhta lea mearkkašahtti láhkai maññonan raportabargguin, de sáhtta lávdegoddi dieđihit guoskevaš konvenšuvdnastáhtii ahte konvenšuvdna guorahallojuvvo luotehahtti dieđuid vuodul mat lávdegottis leat, jos raporta ii sáddejuvvo mañimusat golbma mánu maññá dieđiheami.
3. Ovttastuvvon našuvnnaid generálačálli galgá fuolahit ahte buot konvenšuvdnastáhtat besset geavahit raporttaid.
4. Konvenšuvdnastáhtat galget raporttaid almmuhit iežaset riikkas, ja bidjat almmolaš geahčadeapmái daid árvalusaid ja oppalaš rávvagiid mat leat addojuvvon raporttaid oktavuodas.
5. Lávdegoddi galgá, jos dat oaidná dan dárbbášlašžan, sáddet Ovttastuvvon našuvnnaid sierraorganisašuvnnaide, foanddaide ja prográmmaide, ja eará dohkálaš orgánaide,

konvenšuvdnastáhtaid raporttaid mat sisttisdoallet ávžžuhusa ja árvoštallama ahte sii dárbbasit teknihkalaš rávvagiid dahje veahki, ovttas lávdegotti vejolaš mearkkašumiiguin ja rávvagiiguin konvenšuvdnastáhtaid ávžžuhusaid ja árvoštallamiid ektui.

Artihkal 37 Konvenšuvdnastáhtaid ja lávdegotti ovttasbargu

1. Juohke konvenšuvdnastáhta galgá lávdegottiin ovttasbargat ja veahkehit lávdegotti miellahtuid čađahit válldiset.
2. Lávdegoddi galgá konvenšuvdnastáhtaid ektui garrasit deattuhit movt nationála dásis galggašii nannet návccaid konvenšuvnna ollašuttimii, nugo riikkaidgaskasaš ovttasbarggu bokte.

Artihkal 38 Lávdegotti oktavuodát eará orgánaiguin

Dainna ulbmilin ahte ovddidit konvenšuvnna beaktilis ollašuttima, ja oalgguhit riikkaidgaskasaš ovttasbargui konvenšuvnna mearriduvvon surggiin,

- a) galgá sierraorganisašuvnnain ja eará ON-orgánain vuoigatvuohta ovddastuvvot go konvenšuvnna mearrádusaid ollašuttin mat gullet sin válldi vuollái, meannuduvvojit. Lávdegoddi sáhtta gohččut sierraorganisašuvnnaid ja eará dohkálaš orgánaid maid dat oaidná ávkkálažžan, addit áššedovdi ráđiid movt konvenšuvnna galggašii ollašuttit daid surggiin mat gullet iešguđetge válldi vuollái. Lávdegoddi sáhtta ávžžuhit sierraorganisašuvnnaid ja eará ON-orgánaid ovdanbuktit raporttaid movt sii leat ollašuttán konvenšuvnna ulbmiliid daid surggiin mat gullet sin válldi vuollái,
- á) Lávdegoddi galgá, go čađaha válldis, dárbbu mielde jerrat ráđiid eará áigequovdilis orgánain mat leat ásahuvvon riikkaidgaskasaš olmmošvuoigatvuođakonvenšuvnnaid mearrádusaid vuodul, vai geavat šaddá nu ovttalágan go vejolaš raporttaid njuolggadusaid dáfus ja árvalusaid ja oppalaš rávvagiid dáfus, ja vealtat bargamis duppalit ja latnjalassii.

Artihkal 39 Lávdegotti raporttat

Lávdegoddi galgá juohke nuppi jagi Válđočoahkkimii ja Ekonomalaš ja sosiála ráđđái addit raportta doaimmaidis birra, ja das lea vejolaš addit árvalusaid ja oppalaš rávvagiid raporttaid geahčademiid ja dieđuid vuodul maid stáhtain lea ožžon. Dát árvalusat ja oppalaš rávvagat galget laktojuvvot lávdegotti raporttii, ovttas vejolaš cealkámušain konvenšuvdnastáhtaid bealis.

Artihkal 40 Šiehtadalliid oktasaš čoahkkin

1. Konvenšuvdnastáhtat galget jeavddálaččat lágidit šiehtadalliid oktasaščoahkkima gos meannudit buot áššiid mat gusket konvenšuvnna ollašuttimii.
2. Mañimustá guhtta mánu mañña go konvenšuvdna bohtá fápmui, galgá Ovtastuvvon našuvnnaid generálačáli bovdet šiehtadalliid oktasaščoahkkimii. Ovtastuvvon našuvnnaid generálačáli galgá bovdet oktasaščoahkkimiidda juohke nuppi jagi dahje go oktasaščoahkkin mearrida.

Artihkal 41 Vuodđodokumeanttaid registrerejeaddji (depositára)

Ovttastuvvon našuvnnaid generálačállii galgá doaibmat konvenšuvnna registrerejeaddjin.

Artihkal 42 Vuolláičállin

Konvenšuvnna sáhttet buot konvenšuvdnastáhtat ja guvllolaš integrašuvnna organisašuvnnaat vuolláičállit Ovttastuvvon našuvnnaid váldoviesus New York:s, njukčamánu 30.beaivve 2007 rájes.

Artihkal 43 Dohkkeheapmi

Konvenšuvdna galgá dohkkehuvvot vuolláičállii stáhtaid bealis ja formálalaččat duodaštuvvot guvllolaš integrašuvnna organisašuvnnaid bealis mat leat vuolláičállii organisašuvnnaat. Konvenšuvdna galgá rabas buot stáhtaide dahje guvllolaš integrašuvnna organisašuvnnaide geat eai leat vuolláičállán konvenšuvnna.

Artihkal 44 Guvllolaš integrašuvnna organisašuvnnaat

1. “Guvllolaš integrašuvnna organisašuvdna” mearkkaša organisašuvdna mas leat mielde ráđđejeaddji stáhtat dihto guovllus, mat iežaset miellahttostáhtain leat ožžon váldi mearridit konvenšuvnna guoski áššiid. Dákkár organisašuvnnaat galget iežaset almmolaš duodaštusas dahje dohkkehandokumeanttas duodaštít man stuora váldi sis lea konvenšuvnna guoskevaš áššiide. Sii galget maid dieđihit konvenšuvdnadokumeantta registrerejeaddjái buot ávnnaslaš rievdadusaid válddi hárrái.
2. Konvenšuvnna doahpagii “konvenšuvdnastáhtat” gullet maid dákkár organisašuvnnaat.
3. 45. artihkkala nr. 1 ja 47. artihkkala nr. 2 ja 3 mearriduvvon ulbmiliid ektui eai váldojuvvo mielde dakkár dokumeanttat maid guvllolaš integrašuvnna organisašuvdna lea registreren.
4. Guvllolaš integrašuvnna organisašuvnnaat sáhttet dakkár áššiin mat gusket válddiset vuollái, geavahit vuoigatvuođaset jienastit šiehtadalliid oktasaščoahkkimis, jienaiguin mat vástidit konvenšuvnna miellahttustáhtaid logu. Dákkár organisašuvdna ii galgga geavahit jienastanvuoigatvuođa jos organisašuvnna miellahttustáhta geavaha iežas jienastanvuoigatvuođa, ja nuppe guvlui.

Artihkal 45 Fápmuibidjan

1. Konvenšuvdna bohtá fápmui golbmalogát beaivvi maŋŋil dan beaivvi go guoktelogát buorrindohkkehan- dahje doaibmadokumeanta lea registrerejuvvon.
2. Konvenšuvdna bohtá fápmui golbmalogát beaivvi maŋŋil go dan buorrindohkkehan-duodaštan- dahje doaibmadokumeanta lea registrerejuvvon, ja dat guoská daid stáhtaide dahje guvllolaš integrašuvnna organisašuvnnaide mat leat buorrindohkkehan, almmolaččat duodaštan dahje dohkkehan konvenšuvnna maŋŋil go guoktelogát buorrindohkkehan- dahje doaibmadokumeanta lea registrerejuvvon.

Artihkal 46 Spiehkastat

1. Ii leat vejolaš spiehkastit dakkár áššiin mat eai soaba konvenšuvnna mearriduvvon ulbmiliidda ja áigumušaide.
2. Spiehkastagaid sáhtta vaikko goas heaittihit.

Artihkal 47 Rievdadusat

1. Juohke konvenšuvdnastáhta sáhtta árvalit rievdadit konvenšuvnna ja sáddet árvalusa Ovtastuvvon našuvnnaid generálačállái. Generálačállái galgá almmuhit buot rievdadusárvalusaid konvenšuvdnastáhtaide, ja gohčut dieđihit jos sii háliidit šiehtadalliid oktasaščoahkkima digaštallat ja jienastit árvalusaid badjel. Jos okta goalm mátoassi konvenšuvdnastáhtain mañimustá njeallje mánu siste dieđihanbeaivvi rájes háliidit dakkár konfereansa, de galgá generálačállái bovdet konferensii Ovtastuvvon našuvnnaid bokte. Buot rievdadusaid sáhtta mearridit jos guokte goalm mátoassi konvenšuvdnastáhtain leat čoahkkimis ja jienastit, ja rievdadusaid galgá generálačállái sáddet Ovtastuvvon našuvnnaid válđočoahkkimii meannudeapmái, ja dasto buot konvenšuvdnastáhtaide dohkkeheapmái.
2. Rievdadus mii lea mearriduvvon ja dohkkehuvvon dán artihkkala nr.1 mielde, galgá fápmuduvvot golbmalogát beaivvi mañña go dihto meari dohkkehandokumeanttat mat vástidit guokte goalm mátoasi leat registrerejuvvon. Rievdadus bohtá fápmui golbmalogát beaivvi maññil go konvenšuvdnastáhta lea dohkkehandokumeantta registreren. Rievdadus geatnegahtta dušše daid konvenšuvdnastáhtaid geat dan leat dohkkehan.
3. Jos šiehtadalliid oktasaščoahkkim mearrida konsensusa vuodul, de galgá mearriduvvon ja dohkkehuvvon rievdadus dán artihkkala nr. 1 mielde, ja dat guoská dušše 34., 38., 39., ja 40. artihkkalii, bohtit fápmui golbmalogát beaivvi mañña go leat registrerejuvvon dihto meari dohkkehandokumeanttat mat vástidit guokte goalm mátoasi konvenšuvdnastáhtaid logu dalle go rievdadus mearriduvvui.

Artihkal 48 Eretcealkin

Konvenšuvdnastáhta sáhtta eretcealkinalmmuhusa bokte almmuhit Ovtastuvvon našuvnnaid generálačállái ahte háliida eretcealkit konvenšuvnna. Eretcealkin doaibmagohtá jagi mañña dan beaivvi rájes go generálačállái oaččui eretcealkinalmmuhusa.

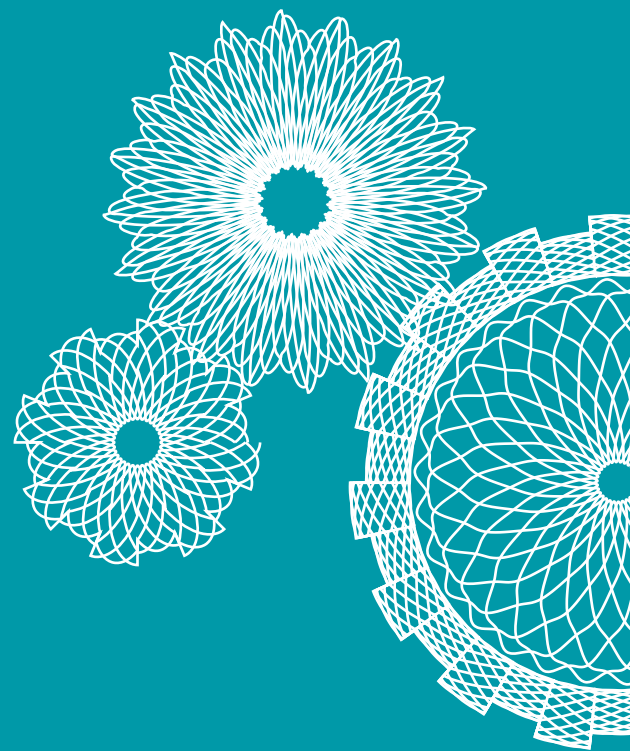
Artihkal 49 Teakstahámit

Konvenšuvnna teaksta galgá bissut fámus dálá hámis.

Artihkal 50 Doallelaš teavsttat

Dán konvenšuvnna arábalaš, kinnalaš, engelas, fránska, ruoššalaš ja spánskalaš teavsttat leat buohkat seamma doallelašat.

Duodaštettiin dan de leat vuolláičállit, iežaset ráđđehusaid dárkilis fápmudusain, vuolláičállán dán konvenšuvnna.

Olggosaddán: Mánáid-, dásseárvo- ja searvadahttindepartemeanta

Prentehusnummir: Q-1231 S
Deaddileapmi: DSS - 02/2016 - 100

